

Postoje súčasnej učňovskej mládeže k jej budúcim povolaniam

LADISLAV LOVAŠ
VIERA JUREČKOVÁ

Spoločenskovedný ústav SAV,
Košice

Príprava máloktorej časti mládeže na vykonávanie istých profesií a z toho vyplývajúcich úloh má pre ďalší vývoj spoločnosti taký význam ako príprava učňovskej mládeže. Táto pomerne početná sociálna skupina (približne 60 % príslušných populačných ročníkov) je v súčasnosti hlavným a prakticky jediným zdrojom reprodukcie robotníckej triedy. V tom je jej základná funkcia v procese ďalšieho vývoja a reprodukcie našej socialistickej spoločnosti, aj keď pritom nie je možné prehliadať, že niektorí absolventi SOU sa zaradia do triedy družstevného roľníctva a do zamestnaneckej skupiny a menšia časť po získaní ďalšieho vzdelania rozšíri rady socialistickej inteligencie.

Takéto postavenie učňovskej mládeže kladie na jej prípravu mimoriadne nároky. Tie sa týkajú jednak samotnej profesionálnej prípravy, ale aj jej prípravy na postupné preberanie funkcie vedúcej sily v spoločnosti. Z toho vyplýva celý rad úloh a otázok, ktorých realizáciu v súčasnosti zabezpečujú predovšetkým stredné odborné učilištia. V kontexte týchto úloh je dôležitá otázka, aký má byť absolvent SOU, ktorý sa ocitá v pozícii mladého predstaviteľa robotníckej triedy. Ako a na čo všetko má byť pripravený, aby úspešne zvládol všetky úlohy a očakávania. Odpoveď na túto otázku iste nie je jednoduchá. Skôr sa dá predpokladať, že požiadavka jej jednoznačného a vyčerpávajúceho formulovania by vyvolala živú diskusiu (ani nie tak z hľadiska toho, aký by mal byť mladý robotník, ako z hľadiska úloh a možností SOU). Súvisí to predovšetkým s potrebou zabezpečenia komplexnosti prípravy žiakov SOU. Jedným z jej komponentov je nepochybne aj vzťah k profesii, t. j. vzťah žiakov SOU k profesii, na ktorej vykonávanie sa pripravujú. Táto zložka prípravy na vykonávanie robotníckych profesií má z viacerých hľadísk špecifický význam. Ten spočíva nielen v priamych súvislostiach kvality práce s hlbokým vzťahom k nej a s pocitom osobnej zaangažovanosti na dosiahnutých výsledkoch, ale má svoj odraz (a tiež pomerne bezprostredný) aj vo vzťahu k práci vôbec a robotníckym povolaniam všeobecne, ako aj vo vzťahu k robotníckej triede z hľadiska uvedomenia si spolupatričnosti k nej. Patrí k istým paradoxom, že práve v tejto oblasti je pomerne obtiažné jednoznačne vyjadriť dosiahnutú úroveň, resp. charakterizovať aktuálny stav. Súvisí to s problémom kvantifikácie a použiteľnosti vhodných ukazovateľov. Bežná prax ich okrem subjektívnych výrokov a hodnotení poskytuje pomerne málo, a tak často aj pri rôznych analýzach a hodnoteniach ostáva celá problematika formovania vzťahu k profesii v ústraní a väčšia pozornosť sa venuje vyčísliteľným údajom.

Výskumný zámer

Tento fakt bol jedným z dôvodov, prečo sa pri projektovaní riešenia ČÚ ŠPZV VIII-10-2/5 s názvom *Závažné aspekty spoločenského vedomia učňovskej mládeže ako faktory premien jej sociálnej štruktúry* venovala zvýšená pozornosť práve tejto problematike. Hlavným cieľom uvedenej úlohy bolo zistiť aktuálny stav spoločenského vedomia žiakov SOU z hľadiska ich pripravenosti na za-

radenie sa do sociálno-triednej štruktúry našej spoločnosti nástupom do robotníckych povolání. V takomto kontexte boli predmetom výskumu o. i. zložiek vedomia aj postoje žiakov SOU k ich budúcim povolaniám. Voľba tejto zložky vedomia bola podmienená predovšetkým jej bezprostrednou súvislosťou so skúmaným problémom, ale aj ďalšími argumentmi. Z nich možno uviesť v odbornej literatúre akceptovaný názor, že postoj je optimálnou úrovňou sociálnopsychologického ale aj sociologického skúmania spoločenského vedomia. Závažným je aj relatívny dostatok relevantných metód na zisťovanie postojov spĺňajúcich požadované kritériá.

Vychádzajúc z uvedeného možno o pozitívnom postoji žiaka SOU hovoriť vtedy, ak jeho nositeľ má pozitívny názor na dané povolanie (hodnotí ho pozitívne), má k nemu pozitívny emocionálny vzťah (teší sa na prácu, je na ňu hrdý, obáva sa, či ju bude môcť vykonávať) a koná, resp. je pripravený konať v jeho prospech. Pre žiaka s negatívnym postojom je charakteristické negatívne hodnotenie daného povolania (znevažovanie, podceňovanie), negatívny emocionálny vzťah k nemu (nenávisť, zlosť) a snaha vyhýbať sa mu alebo škodiť. Z týchto charakteristík sme vychádzali pri voľbe položiek do výskumnej metodiky na zisťovanie uvedených postojov.

Cieľom zisťovania aktuálneho stavu postojov žiakov SOU k budúcemu povolaniu je — v návaznosti na ciele ČÚ — preskúmať úroveň ich sformovanosti z hľadiska pripravenosti žiakov SOU na nástup do robotníckych povolání. Východiskovým je tu predpoklad, že súčasťou tejto pripravenosti je pozitívny postoj k danému povolaniu. V tomto postoji by mala byť jedna z hlavných záruk, že jeho nositeľ bude vykonávať — a rád — toto povolanie. Druhým základným predpokladom, s ktorým sme pristupovali k príprave výskumu, je očakávaný pozitívny vplyv SOU na proces formovania postojov žiakov k budúcemu povolaniu, prejavujúci sa zvýšením miery pozitívnosti týchto postojov počas pobytu žiakov na SOU. Podľa tohto predpokladu by mali mať žiaci končiacich ročníkov pozitívnejšie postoje k povolaniu, na ktoré sú pripravovaní, ako žiaci začínajúcich ročníkov.

Výskum, na ktorý sa odvolávame, sa uskutočnil na jar v r. 1983 a zúčastnilo sa ho celkom 1662 respondentov-žiakov 24 SOU v SSR. Išlo o SOU z odborov:

- hutníctvo, kovospracujúci priemysel,
- elektrotechnika, doprava, spoje,
- chémia,
- textil, odevníctvo,
- stavebníctvo,
- služby,
- potravinárstvo,
- poľnohospodárstvo.

Postoje k budúcemu povolaniu sme zisťovali prostredníctvom skonštruovanej postojovej škály likertovského typu. Zo vstupných 31 položiek bolo po administrácii vzorky 100 respondentov-učňov štandardným spôsobom vybraných 9 výrokov. Táto škála bola súčasťou rozsiahlejšieho výskumného dotazníka. Pri výbere výrokov do položiek sme vychádzali z uvedenej charakteristiky postoja k budúcemu povolaniu. Tie boli volené tak, aby umožňovali usudzovať nielen na uvedený postoj vcelku (celkové skóre), ale aj na jeho jednotlivé zložky. Každý z uvedených troch zložiek sa týka trojica položiek. Úlohou respondenta je vyjadriť svoj súhlas, resp. nesúhlas s jednotlivými výroky prostredníctvom päťbodovej škály: súhlasím, čiastočne súhlasím, neviem sa

vyjadriť, čiastočne nesúhlasím, nesúhlasím. Na poznávaciu zložku sme usudzovali z výrokov: „Myslím, že väčšina ľudí si váži povolanie, na ktoré sa pripravujem“, „Nemám veľmi dobrý názor na svoje budúce povolanie“, „S mojou profesiou sa v súčasnosti nestratím“. Podobne sme usudzovali na emocionálnu zložku: „Myslím, že iné povolanie by ma uspokojovalo viac“, „Predstava, že by som mal zmeniť profesiu, je mi nepríjemná“, „Moja budúca profesia sa mi nepáči“. Tendenciu konať identifikovali nasledujúce položky: „Nedopustím, aby niekto hanil povolanie, na ktoré sa pripravujem“, „Ak by to bolo pre mňa výhodné, zmenil by som profesiu hneď“, „Sám od seba nerobím okrem výcviku nič, čo súvisí s profesiou, na ktorú sa pripravujem.“

Postoje k budúcemu povolaniu

Hlavnú pozornosť pri analýze odpovedí sme venovali ich rozloženiu z hľadiska priaznivosti voči objektu postoja. V oblasti hodnotiacich názorov (poznávacia zložka postoja) prevládajú v odpovediach žiakov SOU mierne pozitívne alternatívy voči ich budúcim profesiám. Väčšina respondentov si myslí, že ľudia si vážia povolania, na ktoré sa pripravujú (uvádza to takmer 65 %); necelých 12 % si myslí, že si nevážia. Približne 78 % respondentov uvádza, že sa so svojou profesiou v súčasnosti „nestratí“; opačný názor vyslovilo iba necelých 10 % respondentov.

Len na sebahodnotiacu otázku (nemám veľmi dobrý názor na svoje budúce povolanie) je rozloženie odpovedí (z hľadiska polarít) približne rovnaké. Priemerné skóre za všetky tri položky, poukazujúce na poznávaciu zložku postoja, sa nachádza v oblasti, ktorú možno označiť ako mierne pozitívne stanovisko: v rozpätí 3—15 s teoretickým priemerom 9 je tento priemer 7,0 (čím nižšie skóre, tým je postoj pozitívnejší a naopak).

Odlíšna situácia je vo sfére emocionálnych väzieb na budúce povolanie. Viac ako polovica opýtaných (asi 53 %) si myslí, že by ich iné povolanie viac uspokojovalo; nie u všetkých to súvisí so zámerom odísť zo SOU, resp. zmeniť študijný odbor. Svedčí o tom, okrem iného, skutočnosť, že takmer pre polovicu opýtaných je predstava zmeny profesie nepríjemná. Približne 33 % takého pocitu nemá. Na otázku, či sa im budúca profesia páči, odpovedalo viac ako 50 % súhlasne alebo čiastočným súhlasom. Nesúhlasom a čiastočným nesúhlasom odpovedalo viac ako 35 %. Celkove na základe získaných odpovedí v tejto sfére poukazujúcej na emocionálnu zložku postoja, ktorá je považovaná za jeho jadro, možno zaregistrovať väčší počet neutrálnych a negatívnych odpovedí. To spôsobuje, že celokupinový priemer (8,9) je z hľadiska priaznivosti k budúcemu povolaniu prakticky na neutrálnom bode.

Trefou zložkou postoja je tendencia konať v prospech alebo proti objektu postoja. Zatiaľ čo brániť svoje budúce povolanie je odhodlaných takmer 70 % (nedopustím, aby niekto hanil povolanie, na ktoré sa pripravujem), približne 45 % respondentov sa venuje svojej budúcej profesii aj mimo výcvik v učilišti (takmer 40 % nie), avšak zároveň skoro 45 % uvádza, že ak by to bolo pre nich výhodné, svoju profesiu by zmenili, resp. takúto alternatívu pripúšťajú. Celkový priemer z uvedených položiek je 8,1, čo v uvedenom rozpätí znamená len veľmi mierne pozitívnu pozíciu.

Podobne ako so skóre zo zložiek je možné manipulovať aj s celkovým skóre. Toto má rozpätie 9—45 s teoretickým priemerom 27. Celokupinový priemer je 23,1. Táto hodnota sa nachádza v blízkosti neutrálneho bodu smerom k pozitívnemu pólu. Vzhľadom na charakter použitej postojovej stupnice možno hovoriť len o prevládajúcom stanovisku (veľmi mierne pozitívnom), nie však

o sformovanom postoji. Argumentom je tu rôznorodosť odpovedí a pomerne veľký výskyt odpovedí neutrálnych.

Už na úrovni týchto globálnych údajov možno formulovať závažné zistenie, ktoré sa týka vnútornej štruktúry postoja žiakov SOU k budúcemu povolaniu. Konkrétne ide o mieru priaznivosti jednotlivých zložiek k objektu postoja. Z kvantifikátorov sa dá vyčítať, že ak označíme — v zmysle priemerných skóre — celoskupinovú úroveň priaznivosti postoja k budúcemu povolaniu za mierne pozitívnu až neutrálnu, potom nositeľmi pozitívnych stanovísk sú predovšetkým hodnotiace názory v tom zmysle, tak ako boli vyjadrené. Emocionálna zložka, obsahujúca afektívno-emocionálne väzby k objektu postoja, ktoré tvoria „osobný“ charakter tohto vzťahu a vyjadrujú mieru osobnej zaangažovanosti na tomto vzťahu, je výrazne menej pozitívna. Presnejšie: je skôr neutrálna ako pozitívna; ako najmenej pozitívna zo všetkých zložiek práve ona posúva celkový priemer k neutrálnemu bodu. Toto zistenie, vzhľadom pre svoju závažnosť a dôsledky, je potrebné ďalej analyzovať a overovať.

Už v úvode sme naznačili, že celkové údaje (údaje charakterizujúce celý súbor) majú svoju informačnú hodnotu. Vyžadujú však opatrnú manipuláciu, pretože nie vždy predstavujú najdôležitejšie a hlavne reprezentatívne charakteristiky daného súboru. Obvykle sa preto vyžaduje ich ďalšia analýza: skúmanie rozloženia výsledkov, konfrontácia s inými údajmi atď. V našom prípade rozloženie celkového skóre v postojovej škále naznačuje, že uvedený priemer reprezentuje skutočnú pozíciu väčšiny žiakov SOU, avšak neposkytuje údaje o tých, ktorí sa od tejto pozície odlišujú. Inak povedané: medzi žiakmi SOU sú jedinci nielen s uvedeným mierne pozitívnym a neutrálnym názorom na svoje budúce povolanie (tých je najviac — 63,7 %; je to rozpätie ± 1 smerodajnej odchýlky od priemeru), ale aj žiaci s vysoko pozitívnym a negatívnym postojom. Ich početnosť v našom súbore je možné určiť nasledovne:

Prevaha priaznivých odpovedí vo vzťahu k svojmu budúcemu povolaniu bola u 68,2 % respondentov. U 27,2 % respondentov prevažovali odpovede vo vzťahu k objektu postoja negatívne; výsledné skóre 4,5 % respondentov je na neutrálnom bode.

Z tých, ktorí odpovedali priaznivo vo vzťahu k svojmu budúcemu povolaniu, možno u 40 % hovoriť o prevahe pozitívnych odpovedí a u 27 % zasa o výraznej dominancii týchto odpovedí. V tejto skupine sa na základe toho dá usudzovať na sformovaný pozitívny postoj k budúcemu povolaniu. Analogicky u tých, ktorí odpovedali nepriaznivo voči objektu postoja, možno rozlíšiť skupinu s prevahou negatívnych odpovedí (24,1 %) a skupinu, v ktorej je táto prevaha tak výrazná, že je možné hovoriť o negatívnom postoji (3,1 %).

V súvislosti s takýmto náčrtom rozloženia výsledkov v postojovej škále sa aktualizuje otázka, aké sú ďalšie charakteristiky skupín žiakov SOU s pozitívnym a negatívnym postojom k budúcemu povolaniu, čo ich okrem odpovedí na otázky, zisťujúce daný postoj, odlišuje a ako to súvisí s ďalšími údajmi. Tomuto bola venovaná ďalšia analýza, ktorej základom bolo porovnanie skupín respondentov s najpozitívnejším a najnegatívnejším postojom k budúcemu povolaniu (100 respondentov s najnižším a 100 respondentov s najvyšším skóre v postojovej škále). Takto vyčlenené skupiny sme označili ako $P+$ (skupina s pozitívnym postojom) a $P-$ (skupina s negatívnym postojom).

Získané výsledky potvrdili v prvom rade vcelku známy fakt, že pozitívne postoje k profesii, na ktorú sa pripravujú, majú predovšetkým žiaci, ktorí si túto profesiu a dané SOU sami a dobrovoľne vybrali. Konkrétne v našej skupine $P+$ ich bolo 82 %, v skupine $P-$ ich bolo len 5 %. V tejto skupine zároveň celých 60 % uviedlo, že neboli prijatí na inú strednú školu. Z hľadiska

záujmu o konkrétne SOU v skupine P+ sa 76 % hlásilo na to SOU, kde sa teraz učia. V skupine P—, ako na to poukazuje už predchádzajúci údaj, takých bolo len 40 %.

Dôležitým aspektom celkovej charakteristiky postojov žiakov SOU k budúcim povolaniam je postihnutie procesu ich formovania počas pobytu na SOU. Naším východiskovým predpokladom v tejto oblasti bolo stanovisko, podľa ktorého počas pobytu na SOU dochádza u učňov k postupnému formovaniu pozitívnych postojov k budúcim povolaniam. To by malo znamenať, že v porovnaní začínajúcich a končiacich ročníkov by mali byť zaregistrované priaznivejšie odpovede k budúcemu povolaniu u tých, ktorí zo SOU odchádzajú. Je pritom zrejmé, že proces formovania postoja učňa k profesii, na ktorú sa pripravuje, sa nezačína jeho prijatím na SOU. Skôr naopak, tento postoj je, alebo presnejšie mal by byť dôležitým faktorom voľby učebného či študijného odboru na SOU. Napriek tomu sme predpokladali, že žiaci končiacich ročníkov budú mať pozitívnejšie postoje na úrovni štatistickej priekaznosti.

Nami realizovaný výskum umožnil nahliadnuť do procesu formovania postojov k budúcim povolaniam prierezovou metódou, t. j. priamym porovnaním odpovedí žiakov začínajúcich a končiacich ročníkov. Táto metóda má svoje známe obmedzenia (nie je postihnutý proces formovania v pravom slova zmysle), je však považovaná za účinný a hlavne efektívny nástroj zaregistrovania hlavných vývinových trendov. Analýza získaných výsledkov pomerne jednoznačne poukázala na to, že naše predpoklady nie sú v súlade so zisteniami. Podľa nich totiž možno priaznivejšie odpovede vzhľadom na povolanie, na ktoré sa respondenti pripravujú, zaznamenať u žiakov prvých ročníkov. Poukazuje na to rozdiel v celkovom skóre — žiaci 1. ročníkov majú priemer 22,2, žiaci 3. ročníkov (3-ročné odbory) 24,3 a žiaci 4. ročníkov (4-ročné odbory) 25,2.

Analýza odpovedí na jednotlivé otázky, poukazujúce na zložky postoja upozorňuje na to, že uvedené rozdiely sa netýkajú ani tak sféry hodnotiacich názorov. Tie majú žiaci začínajúcich aj končiacich ročníkov približne rovnako mierne pozitívne. Rozdiely však sú (štatisticky významné) v odpovediach poukazujúcich na emocionálne väzby k budúcemu povolaniu a v tendencii konať. V súlade so skôr uvedenými údajmi je najmenej priaznivá situácia vo sfére emocionálnych väzieb, ktoré podľa našich výsledkov majú žiaci končiacich ročníkov významne menej pozitívne ako prváci, celkove ich u končiacich ročníkov možno v zmysle celoskupinového priemeru hodnotiť ako neutrálne (situáciu dokresľuje konštatovanie, že prváci odpovedali priaznivejšie voči svojmu budúcemu povolaniu na všetky príslušné otázky).

Pri hľadaní vysvetlenia tohto závažného zistenia je potrebné v prvom rade vziať do úvahy rozdielny objem osobnej skúsenosti z vykonávania príslušného povolania u žiakov začínajúcich a končiacich ročníkov. Kým žiaci končiacich ročníkov majú pomerne presný obraz o charaktere samotnej pracovnej činnosti v danej profesii, ktorú už prakticky vedľa vykonávať a čiastočne aj vykonávajú, prváci takéto skúsenosti len začínajú získavať. Pritom predstavy mnohých z nich, hlavne tých, ktorý chceli ísť pôvodne na iné školy, len sčasti zodpovedajú realite. Takto vo väčšine prípadov je základom postoja k budúcemu povolaniu prvákov to, čo si o ňom myslia, zatiaľ čo základom tohto postoja žiakov končiacich ročníkov je osobná skúsenosť. Ak vyjdeme z predpokladu, že postupné získavanie skúseností z vykonávania danej profesie je jedným z najdôležitejších činiteľov formovania postoja k tejto profesii, potom vysvetlenie toho, že žiaci začínajúcich ročníkov majú pozitívnejšie postoje ako žiaci končiacich ročníkov, treba zrejme hľadať v prvom rade v úrovni informovanosti tých, ktorí na SOU prichádzajú. Popri známom efekte „ružových

okuliarov“ u prvákov je potrebné vziať do úvahy aj to, že počas pôsobenia na SOU žiaci si podstatne rozširia poznanie nielen o svojej profesii, ale aj o mnohých ďalších. Dá sa preto predpokladať, že sa u mnohých z nich aktualizuje otázka voľby budúceho povolania, napr. aj v poslednom ročníku; to značí vtedy, keď zistia, čo ktoré povolanie vyžaduje a prináša. To sú informácie, ktoré mali mať na konci základnej školy.

Pri celkovom pohľade na uvedené zistenie nemožno prehliadať fakt, že miera priaznivosti voči objektu postoja je len jednou z charakteristík postoja. V našom prípade je minimálne rovnako dôležitým, že postoje žiakov končiacich ročníkov možno považovať za realistickejšie (aj keď sú menej pozitívne) a stabilnejšie ako postoje žiakov začínajúcich ročníkov. Samozrejme to ešte neznamená, že absolvovaním SOU sa proces formovania postoja k ich profesii končí. Z viacerých hľadísk možno za rozhodujúce obdobie v tomto procese označiť až nástup do zamestnania a jeho vykonávanie. Na SOU by sa však mali sformovať základy tohto postoja do takej miery, aby celková úroveň vzťahu k danej profesii a povolaniu dávala dostatočné záruky, že absolvent SOU rád nastúpi do zamestnania, kde bude toto povolanie vykonávať a uplatní sa v ňom. Z tohoto hľadiska nemožno považovať nami získané údaje za priaznivé. Skôr upozorňujú na značné rezervy v tejto oblasti.

Uvedené údaje nie sú v súlade s našim predpokladom. Proces formovania postoja k budúcej profesii u žiakov SOU teda neprebíha lineárne v smere postupného získavania spoločensky žiadúcich charakteristík. Toto konštatovanie, aj keď je do istej miery prekvapujúcim, nie je ojedinelé [Havlová 1978].

Postoje k budúcemu povolaniu v závislosti na type rodinného zázemia

Všetky doteraz uvedené údaje sa týkajú celej nami skúmanej vzorky a tvoria tak jej globálnu charakteristiku z hľadiska postojov k budúcemu povolaniu. Pri ich prezentovaní sa aktualizuje otázka, do akej miery sa týkajú jednotlivých skupín učňovskej mládeže, tvoriacich jej sociálnu štruktúru. Pri identifikácii postojových charakteristík uvedených skupín sme akceptovali jednak fakt, že sociálna štruktúra učňovskej mládeže je daná, vzhľadom na príslušnosť k ekonomicky neaktívnej zložke obyvateľstva, predovšetkým sociálno-triednym postavením rodičov, jednak skutočnosť, že rodina je jedným z prvých a základných činiteľov, ktoré nielen z vývinového aspektu ale aj z hľadiska efektívnosti pôsobenia významne determinujú proces profesionálnej socializácie človeka. Z týchto aspektov vyplynula potreba preskúmať postoje k budúcemu povolaniu jednotlivých skupín žiakov SOU v nasledovných súvislostiach:

Mieru, do akej determinuje rodinné prostredie proces utvárania postojov žiakov k budúcemu povolaniu v rámci ich prípravy na SOU, sme zisťovali prostredníctvom identifikácie a porovnania úrovne postoja k budúcemu povolaniu žiakov z rodín

- s odlišnou vzdelanostnou úrovňou (danou najvyššie dosiahnutým vzdelaním žiteľa rodiny),
- s rôznym sociálnym pôvodom (podľa zamestnania otca, resp. žiteľa rodiny),
- s rozličným stupňom príbuznosti povolania rodičov a ich detí,
- s rôznou mierou spoločenskej angažovanosti rodičov.

Postoje k budúcemu povolaniu žiakov SOU z rodín s rôznou vzdelanostnou úrovňou

Hoci sme predpokladali istý vplyv rodiny (aj v zmysle vzdelania rodičov) na proces formovania postojov učňovskej mládeže k budúcemu povolaniu v pro-

Tabuľka 1. Štruktúra postoja k budúmu povolaniu žiakov SOU z rodín s rôznou vzdelanosťou úrovní

		1	2	3	4	5	6
P_c	$\bar{x}$	23,79	23,85	23,11	23,13	23,70	22,91
	S	7,80	6,65	6,84	6,82	6,20	6,43
P_{Pz}	$\bar{x}$	6,19	6,88	6,68	6,44	6,56	6,20
	S	2,09	2,20	2,23	2,41	2,43	1,97
P_{Ez}	$\bar{x}$	7,74	8,50	8,39	8,09	8,18	8,61
	S	3,84	3,36	3,40	3,36	2,90	2,96
P_{Tk}	$\bar{x}$	7,41	7,88	7,71	7,67	7,13	8,10
	S	3,15	2,88	3,02	2,97	3,32	2,65

Legenda: 1 — neúplné základné vzdelanie rodičov (VR)
 2 — úplné základné VR
 3 — stredné odborné VR
 4 — úplné stredné odborné VR
 5 — vysokoškolské VR
 6 — neidentifikované VR

P_c — celkový postoj k budúmu povolaniu
 P_{Pz} — poznávací zložka postoja k budúmu povolaniu
 P_{Ez} — emocionálna zložka postoja k budúmu povolaniu
 P_{Tk} — tendencia konať ako zložka postoja k budúmu povolaniu
 $\bar{x}$ — aritmetický priemer
 S — štandardná odchýlka

cese jej prípravy na SOU, ukázalo sa, že celkové postoje k budúmu povolaniu žiakov SOU z rodín s neúplným, resp. úplným základným vzdelaním, stredným odborným, úplným stredným odborným vzdelaním s maturitou a vysokoškolským vzdelaním sa navzájom významne nediferencujú (viď tab. č. 1); jednotlivé skupinové priemery v skóre v postojovej škále sa pohybujú v pásme mierne pozitívnej hodnoty. Analýzou štruktúry postojov k budúmu povolaniu z aspektu zložiek sme však zistili, že žiaci, ktorých rodičia majú úplné stredné odborné vzdelanie s maturitou, priekazne pozitívnejšie hodnotia povolanie, na ktoré sa pripravujú, než učňovská mládež, pochádzajúca z rodín so základným vzdelaním rodičov ($t = 2,763$; t -test významný na 1% hladine významnosti). Táto skupina mládeže vykazuje aj najmenej ochoty konať v prospech svojho budúceho povolania, čím sa výrazne odlišuje ($t = 2,467$; 1% hladina významnosti) od skupiny žiakov SOU vysokoškolsky vzdelaných rodičov, ktorých charakterizuje ochota konať v prospech a na obranu budúceho povolania.

Zatiaľ čo na úrovni kognitívnej a konatívnej zložky postoja k budúmu povolaniu pozorujeme určitú tendenciu k pozitívnejšej hodnote u žiakov z rodín s vyšším vzdelaním rodičov, v oblasti emocionálnej a citovej väzby na budúce povolanie sme nezistili významné rozdiely medzi žiakmi SOU, pochádzajúcimi z rodín s rôznou vzdelanosťou úrovní.

Porovnaním postojov k budúmu povolaniu žiakov z rodín s rôznou vzdelanosťou úrovní, pripravujúcich sa v odboroch odlišného charakteru (4-ročných študijných s maturitou a 3-ročných učebných odboroch), sme zachytili výskyt tendencie znižovania miery priaznivosti skúmaných postojov žiakov v 3-ročných odboroch v súvislosti so zvyšujúcou sa úrovňou vzdelania ich rodičov, zatiaľ čo v 4-ročných odboroch priaznivosť vybraných postojov v závis-

losti od zvyšujúceho sa vzdelania rodičov narastá. Štatisticky priekazné sú rozdiely na úrovni postojov k budúcemu povolaniu medzi žiakmi vysokoškolsky vzdelaných rodičov a žiakmi z rodín s nižšou vzdelanostnou úrovňou v zmysle uvedených tendencií: žiaci v trojročných odboroch prejavujú najmenej pozitívny postoj k budúcemu povolaniu ($x = 26,0$; $S = 5,83$) v porovnaní s ostatnými; žiaci zo štvorročných odborov majú v rámci sledovanej populácie najpriaznivejší postoj k povolaniu, na ktoré sa pripravujú ($x = 21,0$; $S = 6,08$). Vzdelanie rodičov v závislosti od charakteru prípravy teda ovplyvňuje úroveň postojov žiakov k budúcemu povolaniu: v učebných odboroch v negatívnom a v študijných odboroch v pozitívnom smere. Smer vplyvu pravdepodobne úzko súvisí s aspiráciami rodičov v oblasti výšky dosiahnutého vzdelania svojich detí. Dokladá to aj zistenie, že vzdelanostná úroveň rodiny ovplyvňuje plány žiakov v oblasti vzdelania. Napríklad žiaci z rodín s vysokoškolskou vzdelanostnou úrovňou vo väčšej miere než z iných rodín plánujú po absolvovaní SOU ďalej študovať (väčšina dané SOU považuje za odrazový mostík v ďalšom prehlbovaní odbornosti). Z toho hľadiska možno pristúpiť k vysvetleniu významnej diferencie v postojoch k budúcemu povolaniu žiakov vysokoškolsky vzdelaných rodičov v 3- a 4-ročných odboroch: zatiaľ čo 3-ročný učebný odbor nezodpovedá natoľko plánom učňovskej mládeže z hľadiska jej ďalšieho vzdelanostného rastu, 4-ročný študijný odbor je z daného aspektu vhodnejším.

Na základe uvedených zistení možno konštatovať, že úroveň vzdelania rodičov je činiteľom, ktorý sa najmä v spolupôsobení s faktorom prípravy na povolanie podieľa na procese formovania postojov učňovskej mládeže k budúcemu povolaniu počas jej prípravy na SOU: nižšia vzdelanostná úroveň rodiny (do úplného stredného odborného vzdelania s maturitou včítane) sa v menšej miere a vysokoškolsky vzdelaní rodičia sa vo významnej miere podieľajú na procese formovania postojov učňovskej mládeže k budúcemu povolaniu; pričom smer pôsobenia je orientovaný na dosiahnutie čo najvyššieho vzdelania, resp. vzdelania aspoň rovnakého, ako je vzdelanie rodiča.

Postoje k budúcemu povolaniu žiakov SOU s rôznym sociálnym pôvodom

Pri identifikovaní skúmaných postojov žiakov SOU podľa kritéria ich sociálneho pôvodu sme vychádzali z predpokladu, že žiaci s rôznym sociálnym pôvodom sa nediferencujú na úrovni svojho postoja k budúcemu povolaniu.

Výskumné zistenia však poukázali na existenciu určitých rozdielov v úrovni skúmaných postojov medzi skupinami žiakov SOU s odlišným sociálnym pôvodom (viď tab. č. 2). Najmenej pozitívny postoj k budúcemu povolaniu charakterizuje žiakov z rodín družstevných roľníkov; ich postoje sa v negatívnom smere významne odlišujú od postojov k budúcemu povolaniu žiakov robotníckeho ($t = 3,379$; významnosť na 0,1% hladine) a ostatného pôvodu ($t = 3,754$; významnosť na 0,1% hladine), medzi ktorými nie je podstatný rozdiel. Na základe analýzy štruktúry postoja k budúcemu povolaniu môžeme konštatovať, že uvedená tendencia sa prejavuje aj na úrovni kognitívnej a emocionálnej zložky postojov učňovskej mládeže k budúcemu povolaniu: najpriaznivejšie hodnotia svoje budúce povolanie žiaci robotníckeho pôvodu, najmenej pozitívne názory na budúce povolanie prejavujú žiaci z rodín družstevných roľníkov ($t = 2,374$; 5% hladina významnosti). Títo vykazujú aj najslabšiu emocionálnu väzbu na budúce povolanie. Na úrovni tendencie konať voči budúcemu povolaniu sme nezistili podstatné rozdiely medzi žiakmi s odlišným sociálnym pôvodom.

Sociálny pôvod žiaka je teda činiteľom, ktorý do určitej miery ovplyvňuje valenciu postojov k budúcemu povolaniu. Žiaci pochádzajúci z rodín druž-

Tabuľka 2. Štruktúra postoja k budúmu povolaniu žiakov SOU s rôznym sociálnym pôvodom

		1	2	3
P_c	$\bar{x}$	23,20	25,03	22,68
	S	6,82	5,99	6,79
P_{Pz}	$\bar{x}$	6,64	7,05	6,76
	S	2,26	2,35	2,27
P_{Ez}	$\bar{x}$	8,39	9,34	7,87
	S	3,34	3,03	3,20
P_{Tk}	$\bar{x}$	7,70	7,99	7,76
	S	2,92	3,91	3,17

Legenda: 1 — robotnícky pôvod
2 — družstevnoroľnícky pôvod
3 — ostatný pôvod

stevných roľníkov sa vyznačujú menej priaznivými postojmi k povolaniu, na ktoré sa pripravujú, než žiaci iného (t. j. robotníckeho a ostatného) sociálneho pôvodu. Túto skutočnosť možno sčasti pripísať problémom pri voľbe, resp. realizácii voľby povolania: zistili sme totiž, že žiaci SOU so sociálnym pôvodom družstevný roľník sa v podstatne menšej miere než žiaci iného pôvodu hlásili pôvodne na daný odbor SOU, ktoré v súčasnosti navštevujú. Príprava na povolanie v terajšom SOU je tak pre približne 1/3 učňov z rodín družstevných roľníkov v podstate „náhradným riešením“, čo sa zrejme negatívne odráža aj na ich vzťahu k povolaniu, na ktoré sa pripravujú.

Postoje žiakov k budúmu povolaniu z aspektu blízkosti ich povolania s povolaním rodičov

Východiskovým bol predpoklad, že žiaci, ktorí sa pripravujú na povolanie blízke (t. j. rovnaké alebo príbuzné) s povolaním rodiča, budú mať pozitívnejšie postoje k budúmu povolaniu než žiaci, ktorých budúce povolanie je odlišné od povolania rodičov.

Získané výsledky výskumu potvrdili naše očakávania: žiaci, ktorých rodičia pracujú v odbore blízkom ich budúmu povolaniu, majú priaznivejšie postoje než žiaci, ktorých rodičia pracujú v odlišnom povolaní (viď tab. č. 3). Štatisticky priekazný rozdiel v postojoch k budúmu povolaniu pozorujeme u žiakov, ktorých rodičia vykonávajú príbuznú profesiu, a tých, ktorých rodičia pracujú v inej, odlišnej profesii ($t = 2,299$; 50% hladina významnosti). Uvedená tendencia sa neprejavuje na úrovni hodnotiacich názorov na budúce povolanie; výrazné diferencie sme zachytili v oblasti emocionálnych väzieb na budúce povolanie — v zmysle najpozitívnejšieho emocionálneho vzťahu k budúmu povolaniu u žiakov s rovnakou, menej pozitívneho u žiakov s príbuznou a najmenej pozitívneho u žiakov, ktorých rodičia pracujú v inej profesii. Z aspektu ochoty konať v prospech budúceho povolania sme zistili medzi žiakmi, ktorých rodičia pracujú v rovnakom odbore, a ostatnými učňami rozdiely, pričom je tu zrejma tendencia, že čím je žiakovi povolanie bližšie „prostredníctvom“ povolania rodičov, tým viac je ochotný konať v jeho prospech, vykonávať činnosti, ktoré s ním súvisia.

Empirické údaje poukazujú na to, že rodičia s príbuzným povolaním ako to, na ktoré sa pripravuje ich dieťa, pôsobia na utváranie kladného postoja k bu-

Tabuľka 3. Štruktúra postoja k budúcemu povolaniu žiakov SOU podľa príbuznosti ich budúceho povolania s povolaním rodičov

		1	2	3
P_c	$\bar{x}$	22,44	22,34	23,63
	S	6,18	6,86	6,74
P_{Pz}	$\bar{x}$	6,54	6,47	6,76
	S	2,27	2,50	2,25
P_{Ez}	$\bar{x}$	7,03	7,76	8,73
	S	3,34	3,37	3,22
P_{Tk}	$\bar{x}$	6,79	7,49	7,93
	S	6,79	7,49	7,93

Legenda: 1 — rovnaké povolanie rodičov a žiakov
 2 — príbuzné povolanie rodičov a žiakov
 3 — odlišné povolanie rodičov a žiakov

dúcemu povolaniu, a to najmä na formovanie pozitívnej emocionálnej väzby na budúce povolanie, v menšej resp. nevýznamnej miere zasahuje ich vplyv oblasť hodnotiacich názorov a poznatkov žiakov o svojom povolaní, t. j. nepôsobí na rozvoj kognitívneho aspektu postoja. Tomu zodpovedá aj zistenie, že konkrétnejšiu a presnejšiu predstavu o budúcej práci i najviac informácií o vykonávaní svojho povolania majú žiaci, ktorých rodičia pracujú v inej profesii, než je tá, na ktorú sa v SOU pripravujú oni.

Postoje k budúcemu povolaniu žiakov z rodín s rôznou mierou spoločenskej angažovanosti a aktivity rodičov v riadiacej sfére

Do akej miery vplýva na proces formovania pozitívneho vzťahu žiaka k povolaniu, na ktoré sa pripravuje v SOU, skutočnosť, že rodičia žiaka sú funkcionármi v spoločenských organizáciách a že zastávajú miesto riadiaceho pracovníka?

Výsledky výskumu poukázali na to, že úroveň postojov žiakov SOU k budúcemu povolaniu z aspektu miery aktivity ich rodičov v riadiacej sfére je homogénna.

Obdobne žiaci, ktorých rodičia sa v rôznej miere zapájajú do činnosti v spoločenských organizáciách sa navzájom nediferencujú z hľadiska úrovne postojov k svojmu budúcemu povolaniu. To znamená, že spoločenská angažovanosť a aktivita rodičov v riadiacej sfére sa nepremietajú ako faktory vplyvu do procesu formovania postojov učňovskej mládeže k budúcemu povolaniu v rámci jej prípravy na SOU.

Súvislosť postojov žiakov k budúcemu povolaniu s ich zámerom toto povolanie vykonávať

Pri zisťovaní tejto súvislosti sme využili údaje získané analýzou odpovedí respondentov s najpozitívnejším a najnegatívnejším postojom (z našej vzorky). Porovnaním týchto extrémnych skupín, ktoré sme už v predchádzajúcom texte označili ako ($P+$) a ($P-$), sme zistili nasledovné.

Na otázku „Ak by sa mi naskytla príležitosť, odišiel by som zo SOU, kde sa teraz učím“ odpovedali obe skupiny takto:

	($P+$)	($P-$)
nie, neodišiel by som	92	29
neodišiel by som, ale by som zmenil odbor	3	19

odišiel by som na: iné SOU	—	22
SPŠ	5	30
gymnázium	—	—

(Údaje vyjadrujú počet respondentov, ale zároveň aj % nakoľko v oboch skupinách $N = 100$)

Zo skupiny ($P+$) nechce odísť, ani keby sa naskytla vhodná príležitosť, celkove 95 %, z toho 3 % by zmenili odbor. Zo skupiny ($P-$) by neodišlo 48 %, z toho 19 % by zmenilo odbor. Tieto rozdiely sú vysoko významné.

Dôležitou otázkou je, kde chcú respondenti nastúpiť do práce (v akom odbore). Toto bolo zisťované otázkou, v ktorej mali možnosť si zvoliť jednu z nasledovných alternatív:

	($P+$)	($P-$)
— chcem v tomto odbore, na ktorý sa pripravujem po ukončení školy:		
— nastúpiť do práce	37	27
— nastúpiť do práce a študovať popri zamestnaní	41	16
— ďalej pokračovať v dennom štúdiu	7	18
— chcem zmeniť odbor alebo prestúpiť na inú školu a v tomto odbore:		
— nastúpiť do práce	—	6
— nastúpiť do práce a študovať popri zamestnaní	1	5
— ďalej pokračovať v dennom štúdiu	3	8
— ešte nie som rozhodnutý, neviem	11	20

Podľa uvedených odpovedí chce zo skupiny ($P+$) 85 % pracovať v tom odbore, na ktorý sa pripravuje, z nich 7 % chce najprv získať vyššiu kvalifikáciu. Zo skupiny ($P-$) chce pracovať v tom odbore, na ktorý sa pripravuje (plánuje to), 61 %, z toho 18 % chce najprv pokračovať v štúdiu. Z hľadiska okamžitého nástupu do zamestnania po ukončení SOU bez ohľadu na zámer študovať popri zamestnaní, ktorý je tu podružný, sú rozdiely takéto: skupina ($P+$) 78 %, skupina ($P-$) 43 %.

Zmeniť odbor a v ňom pracovať chcú 4 % zo skupiny ($P+$) oproti 19 % zo skupiny ($P-$). V prospech skupiny ($P+$) je aj rozdiel v počte zatiaľ nerozhodnutých, ktorých bolo 11 %, v skupine ($P-$) ich bolo 20 % — celá pätina.

Uvedené údaje a zistené štatisticky významné rozdiely podporujú vstupný predpoklad tesnej súvislosti postojov k budúcemu povolaniu a zámerov vykonávať, resp. nevykonávať toto povolanie. Žiaci SOU, u ktorých sme na základe ich odpovedí identifikovali pozitívny postoj k budúcemu povolaniu, chcú nastúpiť do zamestnania, v ktorom budú toto povolanie vykonávať. Pravda aj tu sú výnimky, resp. niektorí nie sú zatiaľ celkom rozhodnutí. Žiaci, u ktorých sme identifikovali negatívny postoj k budúcemu povolaniu, chcú zmeniť odbor, resp. v ňom najprv pokračovať denným štúdiom. 43 % z nich, napriek tomu, že má negatívny postoj k danému povolaniu, počíta s tým, že ho bude vykonávať.

Z uvedeného možno vyvodiť niekoľko dôležitých záverov, týkajúcich sa súvislosti postojov žiakov SOU k ich budúcim povolaniám a premien sociálnej štruktúry v zmysle predvídania zaradenia se žiakov SOU do sociálno-triednej štruktúry našej spoločnosti. Predovšetkým je to konštatovanie, že valenciu postoja k budúcemu povolaniu, ktorá je významnou charakteristikou vzťahu jedinca k tomuto povolaniu, možno považovať za jeden z ukazovateľov ďalšieho zaradenia sa žiakov SOU. Je však pritom potrebné mať na zreteli nasledovné okolnosti. Len na základe postojových charakteristík je možné robiť predikciu len v hrubých rysoch. V porovnaní s priamymi odpoveďami, kam

chcú ísť žiaci SOU po ukončení školy, sú to údaje menej presné, neumožňujúce diferencovať niektoré alternatívy. Možno sa opierať len o to, že u žiakov s pozitívnym postojom je vysoká pravdepodobnosť, že dané povolanie budú vykonávať (nemožno to však predpokladať a priori). Na druhej strane však tieto údaje možno z istého hľadiska považovať za spoľahlivejšie. Vyplýva to z toho, že sa usudzuje nie na základe jednej odpovede, ktorá môže byť determinovaná rôznymi faktormi, o. i. aj situačne, ale na základe identifikovaného vzťahu v zmysle súčasného chápania a zisťovania postojov. Práve z tohto hľadiska sa zdá byť optimálnym využívanie oboch prístupov, pričom údaje o postojoch k budúcemu povolaniu môže mať v istom zmysle verifikačný charakter. Mali by byť ukazovateľom toho, do akej miery respondentom skutočne záleží na vykonávaní daného povolania a v konečnom dôsledku do akej miery je ich údaj o tom, že chcú alebo nechcú nastúpiť do príslušného zamestnania, spoľahlivý.

V zmysle týchto úvah je možné uviesť konkrétne údaje z nášho výskumu. Vysoká pravdepodobnosť vykonávania príslušného povolania je u tých žiakov SOU, u ktorých boli identifikované pozitívne a veľmi pozitívne postoje k daným povolaniam. Tých je v našej vzorke 27,3 %. V odpovediach ďalších 40,9 % prevažovalo pozitívne stanovisko k budúcemu povolaniu, aj keď nebolo jednoznačné. U tejto skupiny možno tiež očakávať, že väčšina z nich nebude vyhľadávať iné možnosti a bude vykonávať povolanie, na ktoré sa v súčasnosti pripravuje.

U ostatných — 4,5 % s neutrálnym stanoviskom, 24,1 % s prevahou negatívnych odpovedí a 3,1 % s negatívnym postojom — je potrebné vo viac ako 50 % prípadov počítať s tendenciou zmeniť odbor alebo pokračovať v štúdiu. Zvyšná časť z nich napriek svojmu nie pozitívnemu vzťahu k budúcemu povolaniu zatiaľ počíta s tým, že ho bude vykonávať.

Záver

Analýza výskumného materiálu ukázala na to, že len asi štvrtina žiakov SOU má pomerne vyhranený pozitívny postoj k budúcemu povolaniu; v stanovisku ďalších (40 %) prevládajú pozitívne prvky. Ďalšia tretina má neutrálnu a negatívne stanovisko; vyhranený negatívny postoj k budúcemu povolaniu (na ktoré sa momentálne pripravujú) majú približne 3 % žiakov SOU. Z hľadiska pripravenosti pre nástup na vykonávanie daného povolania možno považovať za priaznivú situáciu v prvých dvoch vyššie uvedených skupinách, ktoré tvoria približne 68 % populácie.

Za závažné možno považovať zistenie, že vo vnútornej štruktúre postojov je najmenej pozitívnou emocionálna zložka. Emocionálne väzby k budúcemu povolaniu sú posunuté smerom k neutrálnemu stanovisku, a to aj u tých, kde celkové skóre ukazuje na sformovaný pozitívny postoj.

Analýza výsledkov výskumu ďalej poukázala na to, že aj v období adolescence, kedy sa všeobecne pozoruje isté oslabenie intenzity vzťahov adolescenta k rodine, majú určité charakteristiky a vplyvy rodiny, internalizované žiakom, dosah na utváranie jeho vzťahu k budúcemu povolaniu. Spomedzi sledovaných sociálno-demografických charakteristík rodín žiakov SOU sme ako činitele, ktoré je potrebné zohľadniť pri analýze procesu utvárania postojov učňovskej mládeže ku svojmu budúcemu povolaniu v priebehu prípravy naň, identifikovali predovšetkým vzdelanie a povolanie rodičov: Vzdelanie rodičov ovplyvňuje v závislosti od charakteru prípravy žiakov úroveň ich postojov k budúcemu povolaniu. V učebných odboroch sme zaznamenali tendenciu znižovania

miery priaznivosti postojov žiakov k budúcemu povolaniu v závislosti od zvyšujúcej sa úrovne vzdelania rodičov, zatiaľ čo v študijných odboroch s maturitou so zvyšujúcim sa vzdelaním rodičov priaznivosť skúmaných postojov narastá. Výsledky, ktoré sme získali svojím spôsobom nadväzujú na zistenia VÚOŠ v Prahe [Učeň 1978], podľa ktorého úroveň vzdelania rodičov podstatne ovplyvňuje voľbu povolania i formy prípravy naň v zmysle trendu rodičov so stredným a vyšším vzdelaním dať žiakov študovať. Táto tendencia (vzdelaní rodičia chcú mať vzdelané deti) teda pretrváva a presadzuje sa aj v období, kedy žiak si už povolanie aj formu prípravy naň zvolil a realizuje ju.

Ukazuje sa, že žiaci, pochádzajúci z rodín družstevných roľníkov, prejavujú najmenej pozitívne postoje k budúcemu povolaniu, signifikantne odlišné od postojov k budúcemu povolaniu žiakov robotníckeho alebo iného pôvodu. Vplyv sociálneho pôvodu učňovskej mládeže na jej vzťah k učebnému odboru uvádza i Štefanovič [1968], ktorý sociálny pôvod učňa vyčleňuje za jednu z nepriamych príčin fluktuácie učňovskej mládeže. Zistil, že žiaci z rodín dôchodcov a úradníkov prejavujú najmenej pozitívny vzťah k budúcej profesii v porovnaní s ostatnými žiakmi učňovských škôl.

Príčina nami zistenej diferencie spočíva zrejme (okrem určitých sociálnych charakteristík rodiny družstevného roľníka ako takej) aj v tej skutočnosti, že žiaci daného sociálneho pôvodu sa stretávali pri voľbe profesie a prijímaní na SOU s väčšími problémami než ostatní. V podstatne menšej miere v porovnaní so žiakmi s iným sociálnym pôvodom sa pôvodne hlásili na terajšie SOU, ich pôvodná voľba profesie sa viazala na iné SOU.

Empirické zistenia poukazujú na to, že rodičia s rovnakým, resp. príbuzným povolaním ako to, na ktoré sa pripravuje ich dieťa, ovplyvňujú utváranie jeho kladného postoja k budúcej profesii, najmä prostredníctvom formovania pozitívnej afektívnej väzby na budúce povolanie. Ukázalo sa však, že blízkosť povolania rodičov a detí nezaručuje zároveň aj dostatočnú úroveň informovanosti žiakov o budúcej profesii, teda faktor príbuznosti povolania rodičov a detí nepôsobí na rozvoj kognitívnej zložky postojov žiakov k budúcemu povolaniu. Tomu zodpovedá i zistenie, že konkrétnejšiu predstavu o budúcej práci a viac poznatkov súvisiacich s profesiou, na ktorú sa pripravujú, majú žiaci, ktorých rodičia pracujú v odlišnej profesii, než na akú sa v SOU pripravujú oni.

Hoci existujú údaje, podľa ktorých učni spoločensky a politicky angažovaných rodičov majú pozitívnejší vzťah k svojej práci [napr. Fazík 1979], nami získané výsledky nediferencujú na úrovni vybraných postojov učňovskú mládež z aspektu uvedených kritérií.

Literatúra

- Fazík, A.: *Politická a pracovná orientácia učňovskej mládeže na Slovensku*. Impuls 1979, č. 5, s. 82—88.
- Havlová, J.: *Některé problémy profesionální socializace učňovské mládeže*. Psychologie v ekonomické praxi 1978, č. 3—4, s. 257—261.
- Lovaš, L. — Výrost, J.: *Aktuálne metodologické problémy výskumu postojov*. In: Výrost, J. (Ed.): *Aktuálne metodologické problémy sociálnopsychologického výskumu*. Košice, SvÚ SAV 1982, s. 113—125.
- Štefanovič, J.: *Motivácia fluktuácie učňov*. In: *Súčasný problémy psychológie učenia a výchovy*. Bratislava, SPN 1968, s. 357—360.
- Učeň 1978: *Zpráva z výzkumu*. Praha, VÚOŠ 1979.
- Výrost, J. — Lovaš, L. — Zeľová, A.: *Regulatívna funkcia postoja vo vzťahu k správaniu*. Čsl. psychologie 1983, č. 5, s. 439—453.
- Výrost, J. — Lovaš, L. — Zeľová, A. — Jurečková, V.: *K problematike štruktúry postoja*. Čsl. psychologie 1984, č. 3, s. 253—255.